

O ÉUSCARO E A TRADUCIÓN XURÍDICA EN EUSKADI¹

Jesus Maria Agirre Berezibar

Traductor, corrector e intérprete del Parlamento Vasco
jm.agirre@parlam.euskadi.net

[Recibido 16/09/09; aceptado 26/10/09]

Resumo

No ámbito xudicial, o éuscaro é tratado nos tribunais como se fose un idioma estranxeiro, é dicir, desígnanse tradutores oficiais para as vistas. O castelán é a lingua de creación dos textos xurídicos, porque os operadores xurídicos formáronse en tal lingua, porque o ordenamento xurídico, a doutrina e a xurisprudencia están nesa lingua e porque os asuntos sectoriais se tratan en castelán.

A consecuencia da ausencia de creación e de práctica xurídica en éuscaro é a carencia dun corpus xurídico euscaldún, a carencia dunha linguaxe técnica e xurídica na devandita lingua. A tradución foi a técnica lexislativa habitual, é dicir, xeráronse versións en éuscaro do texto castelán. Por iso o texto vasco perdeu desde a súa orixe seguridade xurídica, isto é, ten un mero valor simbólico dado que non é usado polos operadores xurídicos, o que constitúe un hándicap para a consolidación terminolóxica e discursiva. Pero, por outra parte, a tradución fixo posible a adecuación do éuscaro aos usos xurídicos, mesmo cando se tratara de ensaios, de simulacións de linguaxe xurídica sen contraste na práctica real.

O gran déficit segue a ser a falta dun discurso xurídico creado en éuscaro, dado que os textos xurídicos nesta lingua son case sempre traducións. Non obstante, mesmo cando a tradución das leis estatais non sexa oficial, é dicir, non se trate de textos auténticos e sexan textos sen valor xurídico, é preciso ofrecer versións en éuscaro a alumnos e profesionais. Cómpre facer da necesidade virtude e construír por este camiño unha prosa xurídica apropiada en éuscaro.

Palabras clave: éuscaro xurídico, tradución xurídica, normalización

¹ Tradución ó galego de Lucía Estévez Costa.

Abstract

In the judicial sphere, the Basque language is treated in the courts as if it were a foreign language, ie sworn translators are appointed for each case. Spanish is the language of creation of legal texts, because legal practitioners have been trained in that language, because legal texts, the doctrine and jurisprudence are written in that language and because professional issues are dealt with in Spanish.

The consequence of the absence of both creation of legal texts and legal practice in Basque is the lack of a Basque legal corpus, the lack of legal and technical jargon in this language. Translation was the usual legislative technique, ie Basque version of the Spanish text were created. Therefore the Basque text is devoid of legal value from its origin, ie, it has a mere symbolic value because it is used by legal practitioners, which constitutes a handicap for the consolidation of legal terminology and legal discourse. But on the other hand, translation has made possible the adaptation of Basque legal uses, even when dealing with trials, with simulations of legal language without contrast in actual practice.

The big gap remains the lack of established legal discourse in Basque, as the legal texts in this language are almost always translations. However, even though the translation of state laws is not official, that is they are not authentic texts and have no legal value, it is necessary to provide versions in Basque for students and professionals. In brief, in order to build an appropriate legal prose in Basque, legal translations are needed.

Keywords: legal Basque, legal translation, normalization

1. Datos sociolingüísticos xerais

Segundo o IV Mapa Sociolingüístico do Goberno Vasco, no 2006 en Euskadi había 755.640 bilingües activos (37,5 %), 349.691 bilingües pasivos (17,3 %) e 910.926 persoas monolingües (45,2 %, non saben éuscaro). Dende a fin da ditadura rexistrouse un aumento cuantitativo do coñecemento do éuscaro, de maneira que hai 300.000 persoas bilingües máis que en 1981, pero en calquera caso, máis da metade da poboación non fala éuscaro. Con relación ao uso do éuscaro, o 21,4 % da poboación utilízao, isto é, bastante menos dos que o saben, polo que é evidente que o mero coñecemento dun idioma non implica sen máis o seu uso, tendo en conta ademais que non existen persoas monolingües vascas. Entre as novas persoas bilingües, o uso do éuscaro estancouse e é algo menor que antes, factor que, entre outros, revela a forza de inercia da maioría sociolingüística.

Se se repara no reparto ideolóxico do coñecemento, sabe éuscaro o 80 % dos votantes da esquerda nacionalista e case o 50 % dos do Partido Nacionalista Vasco, pero só o 14 % dos votantes do Partido Socialista e o 6 % dos do Partido Popular. É dicir, o coñecemento do éuscaro está vinculado claramente

coa adscripción ideolóxica, de xeito que é maior nos partidos nacionalistas e moi minoritario nos partidos estatais. Este é tamén un aspecto no que hai que avanzar, de forma que o conxunto da sociedade vasca chegue a percibir o éuscaro como un compoñente unitario.

Respecto do sistema educativo, o 80 % dos escolares do ensino básico estuda en éuscaro, aínda cando no ensino medio e sobre todo no ensino profesional e universitario as porcentaxes son moito menores.

2. Datos lingüísticos do ámbito xurídico

Os estudos xurídicos ofértanse totalmente en éuscaro dende pouco antes do 2000. No entanto, existe un corte coa práctica profesional. Neste sentido, entre os avogados o uso a nivel profesional é moi reducido; a modo de exemplo, na revista *Abokatuok* do Colexio de Avogados de Guipúscoa publícase en éuscaro o 8 % dos artigos.

Na Administración de Xustiza na actualidade, de 208 xuíces vascos só 16 están capacitados para dirixir unha vista en éuscaro. Segundo datos do Departamento de Xustiza o 30% do persoal auxiliar está capacitado para traballar en éuscaro. Por outro lado, non existen circuítos procesuais en éuscaro e o criterio lingüístico non conta para o reparto das causas. Á hora de analizar os motivos de que existan poucos euscaldúns entre o persoal ao servizo da xustiza, non hai que esquecer que no País Vasco a xente tradicionalmente non optaba ó funcionariado

Na actualidade existe un servizo de tradución e interpretación de éuscaro nos tribunais, que depende do Departamento de Xustiza do Goberno Vasco. A súa misión é traducir os documentos dos órganos xudiciais e os remitidos a eles polos profesionais xurídicos, as institucións e os cidadáns, así como tamén se ocupan da tradución oral das declaracións. O Consello de Goberno do Tribunal Superior do País Vasco sinalou en 1997 que “co fin de que non se vulneren as garantías constitucionais que deben observarse, a tradución ha de ser íntegra e exacta”. No 2007 o servizo contaba con 3 tradutores no seu cadro de persoal e con 5 eventuais, que desenvolveron 287 intervencións orais e 923 intervencións escritas.

3. Medidas de normalización lingüística na xustiza

A Constitución proclama o deber de coñecer o español e o dereito a usar o idioma propio da comunidade. É evidente que deber e dereito non están ao mesmo nivel e queda clara a primacía do español: se nas actuacións xudiciais algún dos intervinetes non sabe éuscaro, traducirase por medio dun tradutor, isto é, introdúcese a presenza do mediador lingüístico. Desta situación derívase que ao éuscaro outórgaselle a mesma consideración que ás linguas estranxeiras.

En canto á adscripción do persoal xurídico, os xuíces e maxistrados dependen do Consello Xeral do Poder Xudicial, e os secretarios e fiscais, do

Ministerio de Xustiza; a modo de inciso, unha das obrigas do fiscal é a defensa dos cidadáns, do que se debería deducir que este corpo fose sensible tamén ás particularidades lingüísticas da cidadanía. Canto ó persoal ao servizo da Administración de Xustiza, foi transferido ao Goberno Vasco, pero segue a pertencer a corpos estatais, polo que a aprobación dos cadros de persoal depende do Estado.

Inicialmente houbo escasa sensibilidade por parte dos poderes centrais e non se chegou aos mínimos requiridos pola cooficialidade e o bilingüismo. A non obrigatoriedade do perfil lingüístico e a súa simple consideración como mérito ten sido un dos cabalos de batalla. Un exemplo disto é a resolución do 1994 do Tribunal Supremo, que invalidou a valoración do éuscaro como mérito entre os xuíces “dado que o coñecemento da lingua é un extraxurídico”, e outro exemplo son os recursos do Goberno central contra os planos de normalización. O carácter estatal do servizo de xustiza, a politización do debate, os supostos dereitos dos funcionarios e a falta de planificación minguaron a penetración do éuscaro neste ámbito.

No ano 1996 produciuse a transferencia do persoal ao Goberno Vasco, e progresivamente fóronse adoptando diversas medidas de normalización, como a adscrición de persoal bilingüe, campañas de promoción do uso, a creación dunha comisión de normalización lingüística, a tradución unitaria de formularios, establecemento de pautas de comunicación oral, a dotación de tradución automática, etcétera. No 2008 publícase o decreto de regulación do proceso de normalización lingüística da Administración de Xustiza, regulación que deixa fóra do seu ámbito a xuíces, secretarios e fiscais. Nel recoñécese que “na Administración de Xustiza, pola súa especial complexidade, marco legal e atribución competencial, ata o día de hoxe non se puido iniciar un auténtico proceso de asignación de perfís lingüísticos na provisión dos postos de traballo e establecer unha planificación con pautas temporais na asignación de *preceptividades*. Polo tanto, cómpre adoptar unha serie de medidas que posibiliten dito tránsito a unha situación máis normalizada en materia lingüística”. Nese sentido, establécese que “nas convocatorias para cubrir determinados postos de traballo das comunidades autónomas cuxa lingua propia teña carácter oficial, esta poderá considerarse requisito esixible para o acceso aos mesmos, cando da natureza das funcións que cumpra desempeñar se derive tal esixencia”.

No deseño da nova oficina xudicial, na actualidade existen proxectos de seccións bilingües para dar ao cidadán unha resposta en éuscaro durante o procedemento íntegro, dado que a Administración de Xustiza é un servizo público e, polo tanto, debe ser ofrecido en ambas linguas.

4. A demanda do éuscaro na Administración de xustiza

Polo xeral, solicítase pouco o uso do éuscaro no ámbito da xustiza. Ademais do factor sociolingüístico, hai que recordar aquilo de que “non se pode

caer mal a quen ten tanto poder” e, de feito, houbo casos de danos colaterais en procedementos promovidos en éuscaro. No ano 2008 rexistráronse dous tipos principais de queixas en relación co éuscaro no ámbito xudicial: por unha parte, a existencia de dificultades para inscribir en éuscaro no Rexistro Civil aos recién nados e, por outra, demoras pola tradución de declaracións ou documentos redactados en éuscaro. A todo isto hai que engadirlle que as comunicacións realízanse con frecuencia en castelán, convertendo o cidadán en vixiante dos seus dereitos; isto revela que a lingua procedemental é unicamente o castelán. É dicir, a demanda do éuscaro non é moi grande, pero existe e a Administración de Xustiza ten grandes dificultades para atendela.

Desde a década dos noventa a tramitación do procedemento integramente en éuscaro ou a celebración de vistas só en éuscaro foi un dos puntos de litixio entre algúns cidadáns e letrados e a Administración de Xustiza, conflito que afectou tamén aos tradutores xurídicos. Algúns avogados non admiten o traballo dos tradutores, xa que os consideran instrumentos do Estado opresor e un obstáculo para a normalización do éuscaro. Algúns autores alertan de que a vista oral con intérprete pode conculcar o dereito á igualdade xurídica de ser preciso sistematicamente que un idioma oficial sexa traducido e non pode ser usado sen mediación. O Consello de Goberno do Tribunal Superior de Xustiza do País Vasco admite que os xuízos poden celebrarse en éuscaro e que esta situación sería a mellor, recoñece que o sistema do tradutor non é o máis axeitado e tamén que poden estar en entredito algúns dereitos fundamentais. No entanto, o Tribunal Constitucional di que a figura do intérprete non discrimina, que as medidas de tradución son a “resposta xurídica e lóxica”. En calquera caso, o Comité de Expertos para as Linguas Rexionais ou Minoritarias do Consello de Europa sinalou que non esixírlle o coñecemento do éuscaro a xuíces e maxistrados dificulta o cumprimento dos compromisos adquiridos na carta europea, e nese sentido, propugna a necesidade de modificar o marco xurídico e de aumentar o persoal bilingüe. Tamén o Ararteko (valedor do pobo de Euskadi) propón realizar unha reflexión sobre a necesidade da tradución, sempre e en calquera caso, dos documentos en éuscaro presentados ante os xulgados, indicando que deben producir todos os seus efectos sen necesidade dela, ao mesmo tempo que sinala tamén que o persoal do ámbito xudicial non é capaz na súa meirande parte de desenvolver o seu labor en ambos idiomas con solvencia profesional. No que se refire ao debate, cómpre non esquecer que algunhas instancias xudiciais seguen considerando admisible utilizar só o castelán, debido á súa condición de lingua oficial do Estado, mesmo cando o usuario escollese o éuscaro para a súa relación coa administración xudicial.

Na actualidade o habitual é designar un intérprete de éuscaro para a vista oral e os tribunais seguiron co sistema de tradución para responder ás demandas de éuscaro. A lei do éuscaro non establece con claridade cales son as obrigas dos tribunais para garantir os dereitos lingüísticos dos euscaldúns, polo

que segundo algúns autores quedou anticuada neste ámbito. É evidente que a realidade sociolingüística condiciona absolutamente o establecemento de perfís obrigatorios do persoal xudicial, pero resulta necesario tamén atender con axilidade os dereitos lingüísticos dos vascoparlantes.

5. A historia do éuscaro xurídico

En Euskadi o castelán foi, historicamente, a lingua de cultura e polo tanto foi tamén a lingua do mundo xurídico. O éuscaro nunca foi lingua do dereito, é dicir, lingua escrita normal de leis, xuízos e actuacións xurídicas, senón que ata fai pouco foi unha lingua subalterna, relegada a explicacións orais ou traducións escritas para a xente de a pé. Respecto do uso oral no ámbito xurídico-administrativo, recóllense testemuños do 1509 sobre o pregoneiro de Lekeitio, a presenza de escribán nas Xuntas Xerais no 1562, polémicas con párrocos sobre comunicacións municipais, etcétera. No referente aos testemuños escritos, son poucos os que se encontraron: fórmulas de xuramento matrimonial do século XVI, o bando municipal de Mondragón de 1705, o de Villabona do 1885, as ordenanzas municipais de Eibar do 1754, diversas cartas entre municipios fronteirizos, etcétera. No século XIX rexístranse sinais de certa oficialidade do éuscaro nas Xuntas Xerais; trátase de traducións escritas de carácter máis ben simbólico, dado que xa desde o século XVI se estableceu a obriga de coñecer o castelán por parte dos participantes nas Xuntas Xerais.

Con respecto á oficialidade, o primeiro gran salto prodúcese no 1936 co Estatuto de Autonomía, que inaugura a cooficialidade lingüística e a edición bilingüe do Boletín Oficial do País Vasco. A posguerra trae consigo un enorme baleiro. Coa recuperación da autonomía política en 1979, establécese de novo a cooficialidade do éuscaro e esta irrompe masivamente no mundo administrativo e xurídico, case unicamente da man da tradución. O éuscaro atópase revitalizado a nivel ideolóxico, pero debilitado socioloxicamente. Había esperanzas de que a euscaldunización do mundo administrativo e xurídico tivese efectos multiplicadores no resto dos ámbitos. Non obstante, co éuscaro estándar sen configurarse aínda plenamente –o éuscaro unificado nace a finais dos anos sesenta, pero o impulso forte para a definición do seu corpus non se produce ata os anos noventa–, xorden dúas tendencias na linguaxe xurídico-administrativa en éuscaro: a purista, herdeira da tradición do boletín do 36, e a renovadora, que aposta por unha linguaxe máis próxima ao modelo castelán. Desde mediados dos anos noventa, prodúcese un abandono das tendencias extremas de ambas posicións e unha confluencia na terminoloxía e fraseoloxía xurídica.

Na actualidade, o Servizo Oficial de Tradutores do Goberno Vasco ten encomendado por norma fixar a terminoloxía xurídica en éuscaro. Por outro lado, a determinación terminolóxica estase a desenvolver de maneira simultánea á estandarización do éuscaro que realiza a Euskaltzaindia (academia vasca da lingua), de forma que das 21.000 entradas do dicionario unificado 1.866 son termos xurídicos (10 % del total).

6. Estudos xurídicos en éuscaro

O obxectivo é a progresiva euscaldunización do mundo xurídico e o ideal é que todos os operadores que interveñen na Administración de Xustiza sexan bilingües. No ano 1986 creouse unha escola de tradutores do ámbito administrativo e xurídico (ALAIÉ), que estivo en funcionamento tres anos, onde alén de nocións e práctica tradutolóxica impartíanse tamén coñecementos de Dereito. Hoxe en día as facultades de Dereito ofertan liñas en éuscaro dos estudos xurídicos, para o que publican manuais en éuscaro e edicións bilingües dos principais textos do ordenamento xurídico español.

A Facultade de Dereito da Universidade de Deusto conta desde 1993 cun Seminario de Éuscaro Xurídico e na actualidade ofrece formación xurídica en éuscaro e traballa na investigación do éuscaro xurídico. O obxectivo é contar con textos de referencia en éuscaro para alumnos e profesionais xurídicos, polo que se lle dá prioridade á elaboración de manuais, en primeiro lugar, e logo á tradución de leis. En concreto, ten publicados xa uns 15 manuais en éuscaro e, dentro da colección *Lege Testuak* de textos legais estatais, uns 15 títulos bilingües. De cara ó futuro ten previsto especializarse en traducións xurídicas, co fin de constituír un corpus xurídico bilingüe actualizado coa normativa máis importante do ordenamento xurídico. Neste sentido, propugna que a tradución xurídica corra por conta de xuristas, debidamente adestrados en lingüística e tradución. A función da universidade sitúase na configuración do corpus xurídico (terminoloxía e discurso).

Con respecto á Universidade do País Vasco, a Facultade de Dereito ten desde 1985 un Seminario de Éuscaro Xurídico e desde 1999 imparte todas as materias de Dereito en éuscaro. Do mesmo xeito que a de Deusto, traballa tamén na creación de manuais e na tradución de textos legais. Para a elaboración dos manuais, optou máis ben pola vía da creación que pola tradución e conta xa con 13 títulos publicados. No eido dos textos legais bilingües, ao contrario que no caso de Deusto, os protagonistas son os tradutores, cuxos textos son revisados posteriormente por expertos xurídicos en forma de seminario. A colección bilingüe *Legeak* ten publicados xa 6 títulos.

A actuación das universidades estase a realizar coa axuda do Goberno Vasco (Departamento de Xustiza, IVAP Instituto Vasco da Administración Pública) e a colaboración de entidades do ámbito do éuscaro (UZEI, Elhuyar). O IVAP publica en Internet toda a lexislación bilingüe traducida; na actualidade o fondo conta con 6 textos históricos, 3 da comunidade autónoma vasca e 68 de lexislación estatal, así como diversa normativa comunitaria.

7. O estado actual do éuscaro xurídico

No ámbito xudicial, o éuscaro é tratado nos tribunais como se fose un idioma estranxeiro, é dicir, désígnanse tradutores oficiais para as vistas. Por outra parte, as institucións con capacidade lexislativa e normativa do País Vasco (Parlamento e Xuntas Xerais) non elaboran os seus textos en éuscaro.

O castelán é a lingua de creación dos textos xurídicos, porque os operadores xurídicos formáronse en tal lingua, porque o ordenamento xurídico, a doutrina e a xurisprudencia están nesa lingua e porque os asuntos sectoriais se tratan en castelán. Neste sentido, por exemplo nas Xuntas Xerais de Guipúscoa, é posible substanciar o procedemento normativo integramente en éuscaro, pero a condición previa é que ninguén demande tradución, o que supón que o éuscaro teña unha situación sociolingüística equiparable ao castelán. A realidade é que ata agora só houbo un par de normas ou leis elaboradas inicialmente en éuscaro. Ao mesmo tempo que a situación sociolingüística do éuscaro na sociedade vasca se potencia, poderán darse avances neste sentido se, como sería desexable, os políticos e técnicos que interveñen na creación e tramitación de textos normativos chegan a dominar o éuscaro e teñen vontade de lle dar un tratamento preferente. Pero mentres tanto, o éuscaro seguirá subordinado ao castelán e limitado case unicamente á tradución.

A consecuencia da ausencia de creación e de práctica xurídica en éuscaro é a carencia dun corpus xurídico euscaldún, a carencia dunha linguaxe técnica e xurídica na devandita lingua. A tradución foi a técnica lexislativa habitual, é dicir, xeráronse versións en éuscaro do texto castelán. Por iso o texto vasco perdeu desde a súa orixe seguridade xurídica, isto é, ten un mero valor simbólico dado que non é usado polos operadores xurídicos, o que constitúe un hándicap para a consolidación terminolóxica e discursiva. Pero, por outra parte, a tradución fixo posible a adecuación do éuscaro aos usos xurídicos, mesmo cando se tratara de ensaios, de simulacións de linguaxe xurídica sen contraste na práctica real.

En éuscaro as linguaxes de especialidade pasaron do fácil ao difícil, do sinxelo ao complicado, da man da educación. No dereito, en cambio, desde un comezo houbo que por en éuscaro unha serie de textos casteláns, á marxe da súa dificultade ou do seu nivel técnico. Foi unha decisión política: o éuscaro, como lingua oficial, debía aparecer ao nivel do castelán. Non está claro para que nin para quen se elaboraron ditos textos vascos: non cumprían unha función comunicativa normal, senón simbólica e formativa. Por outro lado, nun primeiro momento creáronse glosarios (“dicionarite”) para despois pasar aos textos, esquecendo que a adecuación da terminoloxía se debe poñer a proba nos textos.

Como se sinalou máis arriba, desde 1979 ata 1994 os tradutores xurídico-administrativos en éuscaro dividíronse en dúas escolas (a purista e a renovadora) e existiu unha gran dispersión terminolóxica (algún autor rexistrou neste período 3,24 correspondencias en éuscaro para cada termo castelán). A mediados dos noventa, todas as instancias implicadas comezaron a traballar de forma coordinada e con criterios máis ou menos comúns. Realizáronse diversas xornadas sobre terminoloxía xurídico-administrativa; creáronse grupos multilaterais de normalización que acordaron os modelos de documentos xudiciais, a tradución do Código Penal, etcétera; creouse unha comisión de terminoloxía

no seo do Consello Asesor do Éuscaro do Goberno Vasco; propúxose a publicación bilingüe dos principais textos do ordenamento xurídico.

8. A tradución xurídica en éuscaro

A linguaxe xurídica é un tecnolecto constituído polos usos especializados que no ámbito dunha lingua se realizan no mundo do dereito. Na maior parte dos aspectos esta linguaxe de especialidade ten as mesmas características que a linguaxe xeral, pero contén algunhas particularidades morfolóxicas e sintácticas e, sobre todo, un léxico especializado. O reto principal é, pois, recoller a categorización conceptual realizada en castelán e crear a correspondente terminoloxía en éuscaro. Polo tanto, cómpre alcanzar un amplo consenso.

En xeral, pode dicirse que trala división inicial en dúas escolas chegouse a unha certa unificación da linguaxe xurídico-administrativa, de forma que o balance destes últimos quince anos é bastante positivo pois estase a alcanzar unha prosa máis natural que antano sen perder a precisión requirida neste ámbito. No entanto, segue sen se consolidar unha linguaxe xurídica unitaria en éuscaro: por unha parte, a tradución de textos normativos emanados das institucións vascas é aínda demasiado dispersa e, por outra, seguen a existir “dialectos” xurídicos ao abeiro das diversas entidades polo que cada grupo produtor continúa a recorrer o seu propio camiño. Respecto da terminoloxía, o profesor Antton Elosegi salienta que aínda existe unha tendencia reduccionista, de forma que se perden matices dos termos casteláns por déficit de coñecemento xurídico e polo uso das palabras “de sempre”.

A miña opinión é que habería que centralizar a fixación terminolóxica no banco de datos Multiterm do Goberno Vasco, converténdoa na autoridade única na materia, pero depurando e actualizando a súa terminoloxía xurídica. Para tal fin habería que potenciar a Comisión de Terminoloxía do Consello Asesor do Éuscaro co fin de aumentar e axilizar o seu labor unificador. De xeito paralelo, a tradución de textos legais debería estar tamén máis centralizada e consensuada, de xeito que se poida definir unha prosa xurídica unitaria para toda a produción normativa en éuscaro, para o que se podería crear unha comisión de normalización da linguaxe xurídica, xa que na actualidade non existe suficiente coordinación de esforzos. Isto é, existe bastante confluencia en textos e fraseoloxía, pero debería haber máis traballo en común e unha maior unificación.

A linguaxe xurídica do castelán caracterízase polo seu hermetismo, mesmo se podería dicir que é unha linguaxe escura e complicada mesmo para os profesionais. A todo isto habería que lle engadir que no ámbito do dereito conflúe unha gran variedade de campos. A este respecto, o éuscaro non creou unha retórica xurídica semellante ao castelán, optou por camiños máis chairos e transparentes, obrigado pola mesma estrutura da lingua. En calquera caso, hai que lembrar que unha linguaxe elaborada non ten por que ser inimiga dunha linguaxe clara. Cómpre coidar a adecuación comunicativa da prosa xurídica en

éuscaro, pero tamén é verdade que a linguaxe xurídica, polo lugar social no cal se produce, debe ser unha linguaxe elaborada e trabada, unha linguaxe culta.

O gran déficit segue a ser a falta dun discurso xurídico creado en éuscaro, dado que os textos xurídicos nesta lingua son case sempre traducións. Non obstante, mesmo cando a tradución das leis estatais non sexa oficial, é dicir, non se trate de textos auténticos e sexan textos sen valor xurídico, é preciso ofrecer versións en éuscaro a alumnos e profesionais. Cómpre facer da necesidade virtude e construír por este camiño unha prosa xurídica apropiada en éuscaro.

O profesor Antton Elosegí sinala que neste eido a tarefa principal correspóndelle aos xuristas. Indica que todos os males da linguaxe xurídica en éuscaro proveñen da falta de uso, de que non se teña inserido de verdade no mundo xudicial. Se os xuristas vascos usasen na práctica o éuscaro, poderíase acadar comprensibilidade, seguridade xurídica e unidade terminolóxica, pero en caso contrario, non. Se o éuscaro non é funcional en xuízos, contratos, escrituras, etcétera, resultará estéril o grande esforzo da universidade. Así mesmo, salienta tamén que o excesivo condicionamento da tradución se soluciona unicamente convertendo o éuscaro en lingua de traballo, algo que é realidade nalgunhas pequenas administracións e en determinadas actuacións do mundo da cultura e da educación, pero non na Administración de Xustiza. O profesor Andrés Urrutia tamén resalta que cómpre superar o corte que se produce a partir da universidade, para pasar ao uso práctico. Por outro lado, o lexislador debería responsabilizarse tamén da calidade da tradución, ao mesmo nivel que se preocupa da calidade xurídica do traducido.

Respecto á fixación da linguaxe xurídica en éuscaro, diversos autores defenden que os creadores das linguaxes de especialidade son os profesionais do sector, neste caso os xuristas, e que os lingüistas deben limitarse a asesorar e colaborar. Aínda así, a tradución xurídica é igual que a doutros ámbitos, excepto polos seus posibles efectos, dado que pode reportar graves consecuencias penais. De calquera xeito, o ideal sería que a mesma persoa abranguese ambos campos de coñecemento.

Indicouse que a normalización lingüística no ámbito xurídico está asentada na tradución. O feito de que o leme do éuscaro xurídico sexa gobernado pola tradución achega evidentemente indubidables beneficios ao éuscaro, posto que fai que se adapte a unha nova linguaxe, a novos termos e rexistros. Así, a tradución xurídica revitaliza e axiliza o éuscaro, do mesmo xeito que o está a facer a tradución literaria.

9. Propostas de futuro

Con respecto á organización da Administración xudicial, como se indicou máis arriba, cómpre crear oficinas e xulgados bilingües que atendan a situación sociolingüística dos distintos partidos xudiciais e incorporar o criterio de lingua no reparto de causas, de forma que se supere o estadio da tradución,

que o éuscaro se transforme tamén en lingua de traballo e que se garantan así mellor os dereitos lingüísticos dos vascoparlantes. Para conseguilo resulta imprescindible acelerar a euscaldunización do persoal, “en todos os niveis, pero principalmente entre xuíces e fiscais” –como indica o comité de expertos do Consello de Europa–, para que o éuscaro poida ser lingua de traballo do tribunal. Hai que, polo tanto, promover a carreira xudicial entre os máis novos que coñecen o éuscaro.

En relación coa actitude da sociedade, ao mesmo tempo que se potencia a situación sociolingüística da lingua vasca é preciso aumentar a demanda de éuscaro no ámbito xudicial, de forma que se exerza presión sobre a oferta da Administración xudicial e dos operadores xurídicos e a faga subir. A normalización lingüística do servizo xudicial é importante, por suposto, pero será en definitiva a actitude da sociedade en xeral, a súa adhesión lingüística, a demanda de éuscaro que aquela faga, a que definirá o futuro da lingua vasca neste ámbito.

Respecto á produción legislativa en éuscaro, é conveniente que os lexisladores asuman con maior responsabilidade o control, tanto lingüístico como xurídico, sobre os textos en éuscaro, así como que os operadores lexislativos (técnicos e políticos) vaian dando pasos na creación normativa en éuscaro ou na corrección.

No que se refire ao modelo de linguaxe xurídica, como xa se sinalou, cómpre unificar máis os criterios. Na área da terminoloxía, é preciso depurar e actualizar o fondo terminolóxico xurídico de Euskalterm, así como axilizar a súa xestión. No eido do discurso xurídico, hai que avanzar na fixación da fraseoloxía xurídico-administrativa en éuscaro e para iso cómpre tamén acadar a normativización sintáctica do estándar. Así, como se propuxo antes, se cadra pode ser conveniente a creación dun grupo de traballo para a normalización da linguaxe xurídica, constituída entre as universidades e o Goberno, con autoridade para establecer pautas terminolóxicas e estilísticas para a elaboración e a tradución de leis e normas en éuscaro.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- ARARTEKOA. 2008. *Informe anual de 2008*. [Dispoñible eln liña: <http://www.ararteko.net>].
- BEHATOKIA. 2008. *Hizkuntza-eskubideen egoera Euskal Herrian 2008an*. [Dispoñible eln liña: <http://www.behatokia.org>].
- DEPARTAMENTO DE XUSTIZA. sd. Administración de Xustiza en Euskadi. [Dispoñible eln liña: <http://www.justizia.net>].
- EIZIE. 1990. *Senex*, Boletín de EIZIE Asociación de Tradutores, Correctores e Intérpretes de Lingua Vasca, n.º 9. [Dispoñible eln liña: <http://www.eizie.org>].

- EIZIE. 1994. *Senex*, Boletín de EIZIE Asociación de Tradutores, Correctores e Intérpretes de Lingua Vasca, n.º15. [Disponible en línea: <http://www.eizie.org>].
- EIZIE. 1997. *Senex*, Boletín de EIZIE Asociación de Tradutores, Correctores e Intérpretes de Lingua Vasca, n.º19. [Disponible en línea: <http://www.eizie.org>].
- EIZIE. 2008. *Senex*, Boletín de EIZIE Asociación de Tradutores, Correctores e Intérpretes de Lingua Vasca, n.º35. [Disponible en línea: <http://www.eizie.org>].
- ELEBIDE. 2008. *Memoria 2008*. [Disponible en línea: <http://www.euskara.euskadi.net>].
- EUSKO IKASKUNTZA. 2000. *Eleria. Boletín dos Xuristas do País Vasco*, n.º 7. Eusko Ikaskuntza: San Sebastián
- EUSKO IKASKUNTZA. 2001. *Eleria. Boletín dos Xuristas do País Vasco*, n.º 8. Eusko Ikaskuntza: San Sebastián
- EUSKO IKASKUNTZA. 2003. *Eleria. Boletín dos Xuristas do País Vasco*, n.º 11. Eusko Ikaskuntza: San Sebastián
- EUSKO IKASKUNTZA. 2004. *Eleria. Boletín dos Xuristas do País Vasco*, n.º 12. Eusko Ikaskuntza: San Sebastián
- EUSKO IKASKUNTZA. 2005. *Eleria. Boletín dos Xuristas do País Vasco*, n.º 13 e 14. Eusko Ikaskuntza: San Sebastián
- INSTITUTO VASCO DA ADMINISTRACIÓN PÚBLICA. sd. Textos legais en éuscaro. [Disponible en línea: <http://www.ivap.euskadi.net>].
- UNIVERSIDADE DE DEUSTO. sd Publicacións. [Disponible en línea: <http://www.deusto.es>].
- UNIVERSIDADE DO PAÍS VASCO. sd. Publicacións. [Disponible en línea: <http://www.ehu.es>].
- VIARIOS. 2001. *Plurilingüismo y técnica legislativa*. Universidade de Deusto: Bilbao.
- VIARIOS. 2005. *Lenguaje jurídico y traducción: perspectivas desde el euskera*. Universidade de Deusto: Bilbao.